

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ПІДПРИЄМСТВА

***НАСІБОВА О.В., К.Е.Н., ШИПЕНКО А.А., ЗДОБУВАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ***

Постановка проблеми у загальному вигляді. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства є важливою характеристикою не тільки для управлінського апарату з метою визначення досягнутих фінансових результатів та запоруки сталого розвитку, а й для багатьох учасників ринку, які взаємодіють з суб'єктом господарювання. Фінансовий стан відображає ефективність економічної діяльності суб'єкта господарювання, а його оцінка, яка здійснюється за допомогою методів фінансового аналізу на основі бухгалтерської (фінансової) звітності підприємства, дозволяє своєчасно оптимізувати використання фінансових ресурсів. В умовах ринкової економіки фінансовий стан підприємства розкриває не лише ступінь його життєдіяльності, а й потужність чинників розвитку, які акумулюються в його стійкість (стабільність).

Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми та методи його здійснення, але й досі немає уніфікованої класифікації прийомів і методів економічного аналізу взагалі та фінансового аналізу зокрема. Найчастіше використовують класифікації, де відокремлюються неформалізовані та формалізовані методи аналізу.

В останні роки найбільшого поширення набули методики, що надають можливість інтерпретації результатів оцінки фінансової діяльності на основі одного узагальнюючого показника. Проте їх різноманіття, відсутність певної систематизації, чіткого алгоритму здійснення розрахунків та умов застосування ускладнюють їх використання у практичній діяльності підприємств. До того ж, суттєвою проблемою використання більшості методик є відсутність нормативних значень фінансових показників, що враховують галузеві особливості функціонування підприємств. Статичність фінансового аналізу, непридатність деяких методів, що дієві на заході, до умов господарювання в нашій країні, низький рівень інформативності фінансової звітності вимагають додаткових досліджень з цієї тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні засади оцінювання фінансової діяльності підприємства вже не раз ставали предметом дослідження таких науковців як О. Арєф'єва, Л. Білик, Ф. Бутинець, Д. Городинська, В. Івахненко, Л. Кириченко, Л. Лахтіонова, Є. Мних, Т. Обуцак, А. Поддерьогін, Г. Савицька, В. Сопко, О. Терещенко, С. Шкарабан, А. Череп та інші. Проте все одно стоїть необхідність класифікації методик залежно від мети здійснення досліджень на основі накопиченого досвіду.

Формулювання цілей статті. Проведення систематизації методичних підходів щодо оцінювання фінансової діяльності підприємства залежно від мети її здійснення, а також представлення методичних підходів адаптованих до сучасних умов ведення вітчизняного підприємництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вимірювання причинно-наслідкових взаємозв'язків у фінансовому аналізі, оцінювання результатів впливу різних факторів на підсумкові показники, первинне оброблення вихідної інформації здійснюють за допомогою спеціальних способів, методів і технічних прийомів. Вони є найважливішими елементами методики у фінансовому аналізі.

Аналізуючи існуючі погляди на фінансову діяльність та стійкість підприємства, а також її показники, можна виділити декілька традиційних методик її оцінки: що засновуються на аналізі балансу; що базуються на неформальних, інтуїтивних підходах; що є узагальненими за досвідом розв'язання подібних задач; методи експертних оцінок, економіко-математичні методи тощо.

Методи фінансового аналізу – це комплекс науково-методичних інструментів та принципів дослідження фінансового стану підприємства. В економічній теорії та практиці існують різні класифікації методів фінансового аналізу. Перший рівень класифікації відокремлює неформалізовані та формалізовані методи аналізу (рис. 1).

Формалізовані методи аналізу побудовані на жорстко формалізованих аналітичних залежностях між показниками. Формалізовані методи залежно від використання математичного апарату поділяють на кілька підвидів: традиційні методи – за їх допомогою здійснюється первісне аналітичне оброблення інформації; методи детермінованого факторного аналізу використовуються, коли існує функціональна залежність між показниками; методи

ймовірнісного факторного аналізу – використовуються для вивчення зв'язку, коли існує імовірнісна залежність між показниками.

Рис. 1. Класифікація методів фінансового аналізу підприємства

Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні та характеризуються певним суб'єктивізмом, оскільки в них велике значення мають інтуїція, досвід та знання аналітика.

Характерні особливості основних методів оцінювання фінансового стану підприємства наведені в табл. 1

Характеристика основних методів оцінювання фінансового стану підприємства

<i>Методи</i>	<i>Характеристика</i>
Оцінка фінансового стану з використанням абсолютних показників	Може бути використана для оцінки окремих сторін фінансового стану: для характеристики рівня фінансової стійкості з боку прибутковості підприємства на основі використання результатів маржинального аналізу; визначення типів фінансової стійкості за критерієм стабільності джерел покриття запасів.
Метод фінансових коефіцієнтів	Передбачає розрахунок певних показників, що характеризують фінансову стійкість, платоспроможність і ліквідність, рентабельність (прибутковість) діяльності, майновий стан та ділову активність. Склад і алгоритм розрахунку коефіцієнтів досить різноманітний і залежить від обраної методики, що затверджена нормативними документами або упорядкована певними науковцями
Рейтингова оцінка	Полягає у класифікації підприємств за певними ознаками, виходячи з фактичного рівня показників фінансового стану і рейтингу кожного показника. Перевагою є можливість ранжування ряду підприємства за обраною ознакою
Бальна оцінка	Полягає в проведенні аналізу фінансових коефіцієнтів шляхом порівняння отриманих значень із нормативними величинами і отриманні узагальнюючого показника, вираженого в балах. Така оцінка передбачає використання «рознесення» цих значень за зонами віддаленості від оптимального значення.
Матрична оцінка	Базується на побудові сукупності фінансових показників, яка перетворюється на матрицю стандартизованих коефіцієнтів. Надає змогу здійснювати порівняльну рейтингову оцінку за певними показниками. З іншого боку може використовуватися при складанні матричних балансів, балансів грошових надходжень і витрат
Інтегральна оцінка	Результатом проведення оцінки є визначення інтегрального показника на основі застосування різноманітних методів підходів. При цьому інтегральний показник може характеризувати як окремі складові, так і в цілому фінансовий стан підприємства
Дискримінантні моделі	Дозволяють визначити вірогідність настання банкрутства на основі розробки и використання інтегральної моделі аналізу фінансового стану підприємства. Виділяють одно факторні (наприклад коефіцієнт Бівера, Вейбеля) та багатофакторні (прикладом є модель Альмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта, Савицької та Терещенко) моделі

В першу чергу для оцінювання фінансового стану підприємства потрібно окреслити мету та визначити завдання для його здійснення. Варто зазначити, що частіше всього оцінка фінансової діяльності внутрішніми службами підприємства здійснюється з метою впровадження конкретних заходів щодо його зміцнення, а також виявлення основних напрямів подальшого розвитку підприємства. З іншої сторони, постійним завданням є діагностування банкрутства підприємства, що дозволяє вчасно запобігти небажаним наслідкам у рамках функціонування системи раннього попередження і реагування в процесі здійснення фінансової, а також і господарської діяльності.

Зовнішня оцінка може проводитися як акціонерами, кредиторами, інвесторами, так і податковими органами та підприємствами-партнерами та інше. Найчастіше вона застосовуються для оцінки кредитоспроможності та платоспроможності підприємства, адже в сучасних умовах зростає потреба підприємств у позичковому капіталі та здатності «втриматися на плаву».

В сучасній економічній літературі зустрічається фінансовий аналіз, який проводиться як експрес-аналіз, так і комплексний. Проте більшість науковців, а також практиків надають перевагу експрес-аналізу, що здійснюється на основі обмеженої кількості розрахунків, за допомогою яких надається об'єктивна оцінка досліджуваного напрямку, яка дозволяє прийняти обґрунтовані управлінські рішення. Перевагою комплексного аналізу є можливість всебічно оцінювати фінансовий стан підприємства на основі дослідження сукупності різних параметрів, що різнобічно характеризують фінансову та господарську діяльність.

Основною відмінністю між експрес-аналізом і комплексним аналізом фінансового стану є ступінь деталізації аналітичних розрахунків. В той же час комплексний аналіз дозволяє всебічно оцінити фінансовий стан підприємства на основі одночасного та узгоджуваного вивчення сукупності різних параметрів, що всебічно характеризують фінансово-господарську діяльність.

За традиційною практикою аналізу фінансового стану підприємства виділяють такі загальні методик, якими може скористуватися фінансовий аналітик: горизонтальний аналіз, вертикальний (структурний) аналіз, трендовий аналіз, аналіз відносних показників (коефіцієнтів), порівняльний аналіз та факторний аналіз. Кожен науковець обґрунтовує власне бачення інтегрованих методик оцінки фінансового стану підприємства (табл. 2).

Інтегровані методики фінансового стану підприємства

<i>Автор</i>	<i>Зміст підходу</i>
Г.М. Сафронська, Г.С. Белай	проведення комплексної оцінки фінансового стану підприємства за допомогою розрахунку інтегрального показника
В.С. Михайлов, О.Б. Хотетовська	оцінка фінансового стану за допомогою рейтингової експрес-оцінки шляхом порівняння досліджуваного підприємства за показниками рентабельності, ефективності управління, ділової активності, ринкової стійкості, ліквідності з еталонним підприємством
С.О. Ішук	пропонує використати три інтегральних показники: результат господарської діяльності, результат фінансової діяльності та результат фінансово-господарської діяльності
Т.М. Бойчак	розрахунок інтегрального показника здійснювати виходячи зі стану фінансової стійкості і платоспроможності підприємства
А.О. Музиченко	Пропонує використання методу головних компонентів, що дозволить виявити латентні першопричини, які пояснюють кореляції між ознаками та змістовно інтерпретуються при рейтинговій оцінці фінансового забезпечення розвитку підприємства

Найбільш вживаним у практиці підприємства є метод фінансових коефіцієнтів. Як правило, оцінка проводиться за групами показників фінансової стійкості, майнового стану, платоспроможності і ліквідності, прибутковості та ділової активності. Класифікація груп, їх склад та методика розрахунку показників, що є закріпленими у нормативних документах, а також представлених у різноманітних наукових доробках, істотно різняться, що обумовлює відсутність єдиного підходу для оцінки фінансової діяльності.

У вітчизняній практиці найчастіше науковці застосовують три основні методи: метод комплексної оцінки, коефіцієнтний метод та інтегральний.

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства передбачає визначення економічного потенціалу суб'єкта господарювання або дає змогу забезпечити ідентифікацію його місця в економічному середовищі. При визначенні комплексної оцінки повинні враховуватися найважливіші показники фінансово-господарської діяльності підприємства. У цю процедуру необхідно включати аналіз ділової активності, показників рентабельності, платоспроможності, ефективності використання фінансових і виробничих ресурсів та інші параметри комплексної оцінки фінансового стану підприємства.

Коефіцієнтний аналіз (аналіз відносних показників (коефіцієнтів)) – проводиться за допомогою розрахунку відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників; при аналізі фінансових коефіцієнтів їхні значення зіставляють з базовими величинами, а також вивчають динаміку за звітний період і за кілька суміжних звітних періодів. Такий метод розкриває усі напрями діяльності підприємства та враховують фактори внутрішнього і зовнішнього впливу на фінансовий стан підприємства.

За допомогою інтегрального методу можна спостерігати за зміною одного інтегрального показника в динаміці, що істотно спрощує аналіз. Оцінка проводиться на основі зведення узагальнених показників діяльності підприємства (використовують показники платоспроможності, фінансової стійкості та незалежності тощо) до інтегрального.

Порівняльна характеристика методів оцінки фінансового стану підприємства дає змогу виявити переваги та недоліки запропонованих методів. Врахувавши це, для здійснення більш комплексної оцінки фінансового стану підприємства доцільно поєднувати різні методики, щоб отримати більш детальну інформацію про фінансовий стан підприємства.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать, що під час оцінки фінансового стану підприємство може використовувати різні методи та прийоми проведення аналізу. Методологія аналізу, а саме вибір видів, прийомів та моделей оцінки фінансового стану, залежить від стратегії розвитку, що обирає підприємство. При проведенні оцінки фінансового стану доцільним буде сформував алгоритм застосування системи методичних підходів, що по-перше дасть можливість об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства за різними напрямками діяльності, по-друге забезпечить проведення управлінських рішень щодо усунення проблемних зон діяльності та сприятиме максимізації ринкової вартості капіталу.

Література.

1. **Базілінська О.Я.** Фінансовий аналіз: теорія та практика : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 328 с.
2. **Богацька Н.М., Галюк О.В.** Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства. *Молодий вчений*. 2013. № 2. С. 12-15.
3. **Бойчик І.М.** Економіка підприємства : підручник. Київ : Кондор, 2016. 378 с.

4. Фінансовий словник-довідник / За ред. **М. Я. Дем'яненка**. Київ : ІАЕУААН, 2005. 507 с.

5. **Денисенко М.П., Зазимко О.В.** Основні аспекти оцінки фінансового стану підприємств. *Агроевіт*. 2015. № 10. С. 3-9.

6. **Коробов М. Я.** Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : підручник. Київ : Знання, 2006. 378 с.

7. **Ладунка І.С. Кучеренко Є.А.** Шляхи покращення фінансового стану підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 185-188.

8. **Макарьян Э.А., Герасименко Г.П.** Финансовый анализ : учебник ; 4-е изд., испр. Москва : ИД ФБК_ПРЕСС, 2006. 235 с.

9. **Мосьондз О.Б.** Аналіз фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Ефективна економіка*. 2012. № 3. С. 15-19.

10. **Осмоловский В.В.** Теория анализа хозяйственной деятельности: учебник. Минск : Новое знание, 2006. 188 с.

11. **Петренко В.С., Квасова О.П.** Оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. *Економічні науки*. 2015. № 8. С. 139-142.

12. **Пітінова А.О.** Комплексна оцінка фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Економічні науки*. 2013. № 4. С. 379-389.

13. **Поддерьогін А.М., Білик М.Д., Буряк А.Д.** Фінанси підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. 552 с.

14. **Приходько Н.І.** Поняття фінансового стану підприємства: деякі аспекти його визначення. ФІП ФІП PSE. 2010. № 8. С. 188-190.

15. **Савицька Г.В.** Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник ; 2-е вид., випр. і доп. Київ : Знання, 2005. 662 с.

16. **Сорока Й.Й.** Зарубіжний досвід оцінювання фінансового стану підприємств у сучасних умовах господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. № 2. С. 363-367.

References.

1. **Bazilinsjka O.Ja.** (2012). *Finansovij analiz: teorija ta praktyka [Financial Analysis: Theory and Practice]*. Kyiv: Center for Educational Literature, p. 328 [in Ukrainian].

2. **Boghacjka N.M., & Ghaljuk O.V.** (2013). Finansovij stan pidpryjemstva ta shljakhy joghho pokrashhennja v biznes-procesakh pidpryjemstva [The financial condition of the enterprise and ways of its improvement in business processes of the enterprise]. *Molodyy vchenyy – Young scientist*, No. 2, pp. 12-15 [in Ukrainian].

3. **Bojchyk I.M.** (2016). *Ekonomika pidpryjemstva [Business Economics]*. Kyiv : Condor, p. 378 [in Ukrainian].

4. **Dem'janenko M.Ja.** (Ed.). (2005). *Finansovyi slovnyk-dovidnyk [Financial Dictionary-Guide]*. Kyiv : IAEUAAAN, p. 507 [in Ukrainian].
5. **Denysenko M.P., & Zazymko O.V.** (2015). Osnovni aspekty ocinky finansovogho stanu pidpryjemstv [The main aspects of assessing the financial condition of enterprises]. *Abrosvit – AgroSvit*, No. 10, pp. 3-9 [in Ukrainian].
6. **Korobov M.Ja.** (2006). *Finansovo-ekonomichnyj analiz dijalnosti pidpryjemstv [Financial and economic analysis of enterprises' activity]*. Kyiv: Znannya, p. 378 [in Ukrainian].
7. **Ladunka I.S., & Kucherenko Je.A.** (2016). Shljakhy pokrashhennja finansovogho stanu pidpryjemstv v suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Ways to improve the financial condition of enterprises in modern economic conditions]. *Ekonomika i suspil'stvo – Economics and Society*, No. 5, pp. 185-188 [in Ukrainian].
8. **Makar'yan E.A., Gerasimenko G.P.** (2006). *Finansovyy analiz [Financial Analysis]*. 4 d ed. Moscow: ID FBK_PRESS, p. 235 [in Russian].
9. **Mosjondz O.B.** (2012). Analiz finansovogho stanu pidpryjemstva: sutnistj i neobkhdnistj [Analysis of the financial condition of the enterprise: the essence and necessity]. *Efektivna ekonomika – Effective economy*, No. 3, pp. 15-19 [in Ukrainian].
10. **Osmolovskiy V.V.** (2006). *Teoriya analiza khozjajstvennoy deyatel'nosti [Theory of economic activity analysis]*. Minsk: Novoe znanye, p. 188 [in Russian].
11. **Petrenko V.S., & Kvasova O.P.** (2015). Ocinka ta shljakhy pokrashhennja finansovogho stanu pidpryjemstva [Estimation and ways to improve the financial condition of the enterprise]. *Ekonomichni nauky – Economic Sciences*, No. 8, pp. 139-142 [in Ukrainian].
12. **Pitinova A.O.** (2013). Kompleksna ocinka finansovogho stanu pidpryjemstva: sutnistj i neobkhdnistj [Comprehensive assessment of the financial condition of an enterprise: the nature and necessity]. *Ekonomichni nauky – Economic Sciences*, No. 4, pp. 379-389 [in Ukrainian].
13. **Poddjerjoghin A.M., Bilyk M.D., & Burjak L.D.** (2008). *Finansy pidpryjemstv [Business Finance]*. Kyiv : KNEU, p. 552 [in Ukrainian].
14. **Prykhodjko N.I.** (2010). Ponjattja finansovogho stanu pidpryjemstva: dejaki aspekty jogho vyznachennja [The concept of the financial condition of the enterprise: some aspects of its definition]. *FIF FIP PSE*, No. 8, pp. 188-190 [in Ukrainian].
15. **Savycjka Gh.V.** (2005). *Ekonomichnyj analiz dijalnosti pidpryjemstva [Economic analysis of enterprise activity]*. 2 d ed. Kyiv: Znannya, p. 662 [in Ukrainian].
16. **Soroka J.J.** (2015). Zarubizhnyj dosvid ocinjuvannja finansovogho stanu pidpryjemstv u suchasnykh umovakh ghospodarjuvannja [Foreign experience in evaluating the financial condition of enterprises in modern economic conditions]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu – Scientific herald of Uzhhorod University*, No. 2, pp. 363-367 [in Ukrainian].

Анотація.

Насібова О.В., Шипенко А.А. Методичні підходи фінансового аналізу підприємства.

В статті визначено роль, значення та необхідність проведення фінансового аналізу підприємства. Узагальнено та зроблено критичний огляд методичних засад і підходів до оцінювання та аналізу фінансового стану підприємств. Виділено концептуальні напрямки розвитку та адаптації наявних методик до умов реальної економіки. Особливу увагу приділено дослідженню методики оцінки фінансового стану з використанням методу комплексної оцінки, коефіцієнтного методу та інтегрального методу, які є більш поширеними на вітчизняних підприємствах. Обґрунтовано доцільність вибору методу та прийому оцінки для подальшої стратегії розвитку підприємства.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансовий аналіз, методи фінансового аналізу, оцінювання, підприємство.

Аннотация.

Насибова А.В., Шипенко А.А. Методические подходы финансового анализа предприятия.

В статье определены роль, значение и необходимость проведения финансового анализа предприятия. Обобщены и сделан критический обзор методических основ и подходов к оценке и анализу финансового состояния предприятий. Выделены концептуальные направления развития и адаптации имеющихся методик к условиям реальной экономики. Особое внимание уделено исследованию методики оценки финансового состояния с использованием метода комплексной оценки, коэффициентный метода и интегрального метода, которые являются более распространенными на отечественных предприятиях. Обоснована целесообразность выбора метода и приема оценки для дальнейшей стратегии развития предприятия.

Ключевые слова: финансовое состояние, финансовый анализ, методы финансового анализа, оценки, предприятие.

Abstract.

Nasibova O.V., Shipenko A.A. Methodical approaches of financial analysis of enterprise.

The article defines the role, significance and necessity of financial analysis of the enterprise. A critical review of methodological foundations and approaches to assessing and analyzing the financial condition of enterprises is generalized and made. Conceptual directions of development and adaptation of existing methods to the conditions of the real economy are highlighted. Particular attention is paid to the study of the method of estimating the financial condition using the method of complex estimation, coefficient method and integral method, which are more common in domestic enterprises. The expediency of choosing the method and accepting the evaluation for the further strategy of enterprise development is substantiated.

Key words: financial condition, financial analysis, methods of financial analysis, valuation, enterprise.